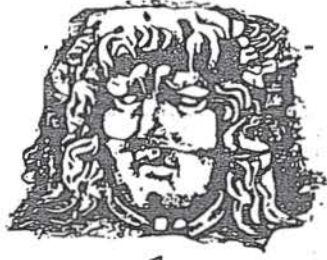

Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi

ARKEOLOJİ-RÖLÖVE-RESTORASYON
EPIGRAFI-ANTROPOLOJİ-MÜZİK-TİYATRO
TEOLOJİ-FOLKLOR

İÇİNDEKİLER

Sayı : 15

YIL: 1999 -2000

İstanbul 2000

Sahibi ve Yazı

İşleri Müdürü : Enis KARAKAYA

Sanat Yönetmeni : Tolunay TİMUÇİN

Teknik Müdür : Ahmet AKMAN

Koordinatör : Haluk KARGI (M.A)

Haber Sorumlusu : Haluk ÇETİNKAYA (M.A)

Yayın Kurulu : Dr. Şebnem AKALIN

Dr. Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU

Enis KARAKAYA (M.A)

Doç. Dr. Üzlifat (Canav) ÖZGÜMÜŞ

Dr. Ferudun ÖZGÜMÜŞ

Danışmanlar : Prof. Dr. Semavi EYİCE

Prof. Dr. Ara ALTUN

Prof. Dr. Selçuk MÜLAYİM

Prof. Dr. Baha TANMAN

Doç. Dr. Hüsamettin AKSU

* Bu sayının hakemleri yayın kurulu üyeleridir.

Sayfa Düzeni : Ahmet AKMAN 0 535 494 76 50

Baskı : Düzey Matbaa 0 212 613 40 41

İRTİBAT : Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU

İ. Ü Edebiyat Fakültesi

Sanat Tarihi Bölümü

34459 Beyazıt / İstanbul

İRTİBAT Tel : 0 212 455 57 00 / 15734

0 212 516 18 10

0 535 473 69 32 (Enis)

E-POSTA : sanattarihidergisi@yahoo.com

WEB : www.sanattarihi.com.tr.tc

Kapak : Zeyrek Camii

Pantokrator Manastırı Kilisesi

(Fotoğraf Ahmet AKMAN)

* Homeros Destanlarından Ruhcan Akil'in Fırçasına Troya
Doç. Dr. Zühre İNDİRKAŞ 2-9

* Bizans Manastırlarının Tarihsel Gelişimi
Haluk ÇETİNKAYA (M.A) 10-18

* Kazlı Çeşme Artık Kazsız Çeşme
Ebru BIYIKLIOĞLU 19-21

* Şehzade Camii Hazîresi Osmanlı Mezar Geleneklerine Aykırı Bir Hazîre Gelişimi
İsmail ORMAN (M.A) 22-37

* Bulla'dan Kozak'a Mühürle Resimleştirme ve Güvenceye Alma Geleneği
Doç. Dr. Nebi BOZKURT 38-39

* Merdivenköy'deki Bizans Manastırına Dair
Enis KARAKAYA (M.A) 40-42

* Halep ve Şam'da Bulunan Osmanlı Dönemi Çinileri Hakkında Gezi Notları
Dr. Şebnem AKALIN 43-55

* Mitra ve Mithraism
Doç. Dr. Engin BEKSAÇ 56-61

* Sirkeci'de Bulunan Bir Bizans Kilisesi Alt yapısı
Dr. Ferudun ÖZGÜMÜŞ 62-65

* Şu'arâ-yı Eslâf Tevârih-i Manzûme'de Yeralan Osmanlı Dönemine Ait Bazı Câmî Kitâbeleri (XV.-XVIII. yüzyıl)
Doç. Dr. Hüsamettin AKSU 66-78

* Tudelalı Benjamin'in "Seyahatler Kitabı" ve İstanbul Hakkında Verdiği Bilgiler
Dr. Kürşat DEMİRCİ 79-80

Dergide yayınlanan makalelerin sorumlulukları yazarına aittir. Kaynak gösterilmek kaydı ile yararlanılabilir.

TUDELALI BENJAMİN'İN "SEYAHATLER KİTABI" VE İSTANBUL HAKKINDA VERDİĞİ BİLGİLER

Dr. Kürşat DEMİRCİ

"Bu Seyahatler Kitabı Navvare ülkesinden
Yonah oğlu Rabbi Benjamin tarafından kaleme
alınmıştır. Mekânı cennet olsun"

"Seyahatler Kitabı"nın giriş cümlesi.

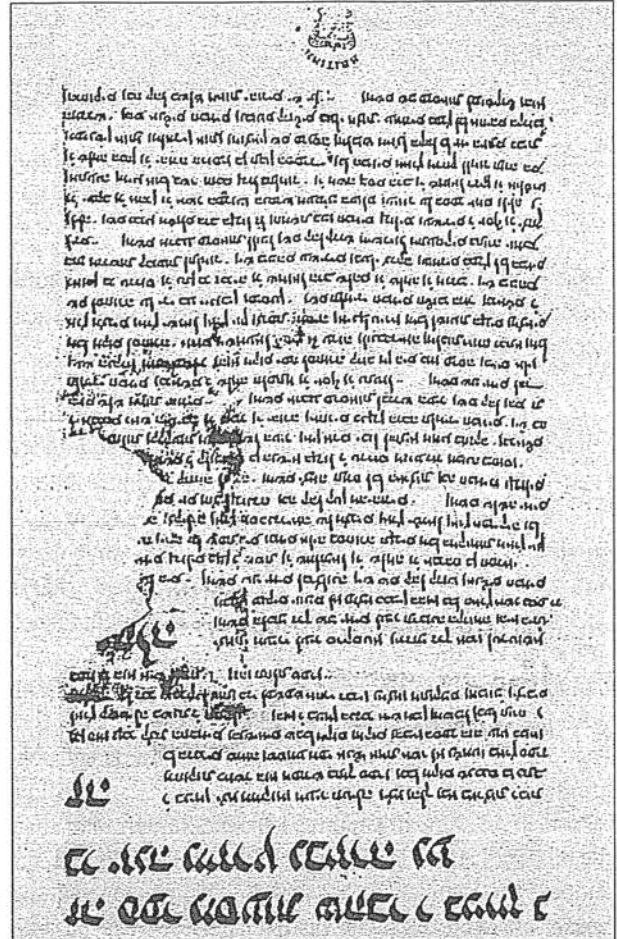
Sanat Tarihi ile ilgili bilimsel çalışmalara ışık tutabilecek yazılı kaynakların önemli bir kısmını seyahatnameler meydana getirmektedir. Yalnız tarihî eserlerin değil, fakat şehircilik, sosyoloji, etnografya, coğrafya, siyaset vd. konularda seyahatnamelerde çok değerli bilgiler bulmaktayız. XII. yüzyıldan başlayarak, Anadolu tarihi üzerine kaynak olabilecek gezgin notlarının miktarı az çok artmaktadır. Bu gezginlerin büyük bir kısmı hiç şüphesiz Hıristiyan ve Müslüman çevrelerden gelmektedir. Bunlar içinde tek istisna olanı XII. yüzyıl gezginlerinden Yahudi kökenli Benjamin'dir (1). Benjamin (Doğu'da Bünyamin diye anılır), İspanya'nın Tudela (Tuteyla) şehriindedir. Anılarını edisyon yapan sonraki yazarlara göre bir Rabbi'dir. Tahminen 1166 ve 1171 yılları arasında, İtalya'dan Çin'e kadar uzanan bölgede dolaşmıştır. Bu geniş coğrafyada uğramış olduğu yerlerden biri de Anadolu'dur. O sırada Bizans'a ait olan Anadolu coğrafyasında, özellikle İstanbul, Çanakkale ve Antakya bölgelerine uğrar; bir müddet buralarda kalır. Anadolu gezisi seyahatin başlangıç tarihlerine denk düşmektedir.

Ortaçağın en ünlü seyyahlarından biri olan Benjamin'in niçin böyle geniş bir coğrafyada dolaşmış olduğu tam olarak bilinemez. Bununla birlikte O'nun esas anlatımlarının, dolaştığı bölgelerdeki Yahudiler ile ilgili olduğu gözönüne alınırsa, seyahatin gerekçesi açıklanabilir. Onu dolaşmaya sevk eden amil, büyük bir ihtimalle diasporadaki Yahudiler ve onların yaşama koşullarıdır. Benjamin'in eseri o dönemdeki Yahudi nüfusu ve yaşantısını anlatması açısından gerçekten eşsiz bir öneme sahiptir.

Bu gezi boyunca, Tudelalı Benjamin, aşağı yukarı dolaştığı bütün şehirlerde yaşayan Yahudi nüfusun yanında kalmıştır. Maddî ihtiyaçlarının büyük bir kısmını onlardan karşıladığı bilinmektedir. Herhalde bu kolaylık ona cesaret vermiştir.

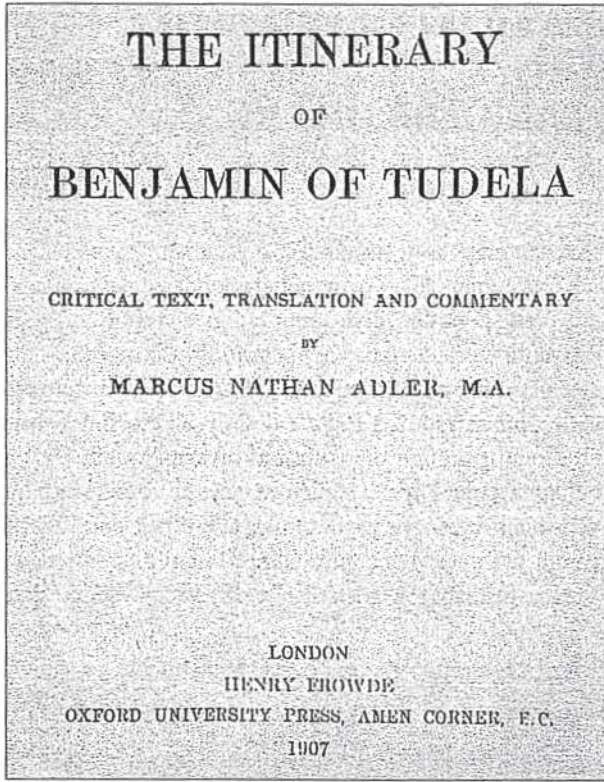
Gezisine Saragossa'dan başlayan Benjamin, Otranto, Tessalya, Makedonya güzergâhını takip ederek Yunanistan'dan sonra Anadolu'ya geçer. İlk durağı

Konstantinopolis'tir (İstanbul) (2). İstanbul "Yavan ülkesinin başkentidir" (3). Kozmopolit halkından dolayı "dünyanın ortak kentidir" diye tanımladığı İstanbul ona göre dünyanın en canlı ve en zengin şehridir. Buraya dünyanın değişik yerlerinden gelen pek çok tacir mal alıp satmaktadır. Burası yalnızca Bağdat ile boy ölçüşebilir. Şehrin etrafında uzunluğu on sekiz mil civarında olan bir sur bulunmaktadır. Kıymet biçilemez değerde ve çok süslü bir yapı olan Ayasofya başta olmak üzere pek çok kilisesi vardır. Şehrin en ilginç mekânlarından biri hippodromdur. Burada hokkabazlar gösteriler yapar; yaban-eşeği, aslan,

Resim 1: Tudelalı Benjamin Seyahatnamesi'nin İbranicce nüshasından bir sayfa (Londra British Museum, ADD., nr. 27.089, vr. 149a)

Resim 2: Tudelalı Benjamin seyahatnamesinin 1907 baskısının iç kapağı

leopard, ayı gibi hayvanlar birbirleri ile güreştirilir. Bazen de dövüşen kuşlardır. Eğlendirici tarafı tartışılabilir bu gösteriler hippodromdan başka yerlerde de yapılmaktadır.

Blakhernai adını alan sarayın duvar ve sütunları altın levhalar ile süslüdür. Bu levhaların üzerinde imparatorun ve Onun atalarının savaşlarını ve zaferlerini anlatan tasvirler mevcuttur. Sarayın içinde imparatora (I. Manuel Komnenos) ait altından yapılmış bir taht ve bu tahtın üzerine rastlayan yerde, altın bir zincirle tavandan aşağıya sarkıtılan, yine altından yapılmış bir taç mevcuttur. şehre, imparatorluğun sınırları içindeki her yerden, her yıl, 20.000 parça altın değerinde vergi gönderilir. Korunaklı yerlerde oturan soylu tabaka ipekten, sim işlemeli, erguvanî renkte giysiler giyer. Halkının bir kısmı da çok zengindir. Sim işlemeli kırmızı renkte kumaştan yapılmış elbiseleri ve altından yapılmış koşum takımları olan atları ile bir prensi andırırlar. Ülke gerçekten kıymetli kumaş, bol ekmek, et ve şarabı ile çok zengindir. Fakat bunun yanı sıra insanı tiksindirecek kadar pis mahallelerde yaşayan fakir bir halk tabakası da vardır. Bol sayıda okumuş insanı mevcuttur. şehrin yerli ahalisi kadınlar gibi korkaktır, savaşmazlar. Bundan dolayı "Loazim" (barbar) diye nitelenen ve putperest toplumlardan gelen yabancı paralı askerleri tutup

bunları Selçuklular'a (Sultan Mesud) karşı kullanırlar. şehrin içinde Yahudi yoktur; Yahudi nüfus Pera denilen şehrin öteki tarafında (Galata yakasında) yaşar. Burada 2000 Rabbani (geleneksel), 500 Karai Yahudisi vardır. Bunlar ayrı bir mahallede oturur ve her iki mezhebin evlerini birbirinden bir çit ayırır. Rabbi Abtalion, Rabbi Obadiah, Rabbi Aaron gibi önemli alimleri bulunmaktadır. Yahudiler'in ata binme hakkı yoktur; buna tek istisna imparatorun doktoru olan Hamitsi'dir (Mısırlı Salamon); O ata biner. Nisbeten teselli edici, bu hatırı sayılır derecedeki ayrıcalık hariç tutulursa, şiddetli baskı altında inlemekte olan Yahudiler'i hiç kimse sevmez, hatta onlara kin güdülür. Bir kısmının durumları gerçekten çok kötüdür ve mütevazı bir yaşam sürerler. Musevîlerin evlerinin bulunduğu mahallelerin sokaklarında kirli, çirkef sular akar. Fakat çoğunlukla maddî durumları iyidir. Bunların aralarında ipek işleyen usta zanaatkârlar ve oldukça varlıklı tacirler bulunmaktadır. Çok misafîrperverdirler. Ayrıca iyi kalpli, müşfik, hayırsever ve neşeli insanlardır (4).

Benjamin'in İstanbul hakkında verdiği bilgiler ana hatlarıyla bu kadardır. İstanbul'dan sonra Çanakka- le'ye, oradan da Kıbrıs ve Antakya'ya (Antiokheia) geçer. Buraları hakkında verdiği bilgiler de kısa fakat önemlidir. Antakya'dan sonra Lübnan'a doğru yol alır. Benjamin'in seyahatinin 1171 (belki de 1173) yılında bittiği, eserini ancak 1178 yılında kaleme aldığı bilinir de, seyyahın ölüm tarihi hakkında bilgi yoktur.

Benjamin'in seyahat notları (Seferha) İbranice yazılmıştır. Bu notların bu dilde yazılmış en erken tarihli matbû örneği 1543 yılında İstanbul'da bir Yahudi matbaasında basımı gerçekleşen Eliezer ben Gerason nüshasıdır. A. Asher 1840 ve 1841 yıllarında bu ve diğer nüshalardan yararlanarak yeni bir edisyon yapmıştır (5). Bugün batı dillerine yapılmış olan tercüme (6) Asher'in nüshasındandır.

NOTLAR:

- (1) Stefanos Yerasimos, "Bünyamin (Tudelalı)", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, II, İstanbul 1994, s. 343.
- (2) Jean Ebersolt, **Bizans İstanbulu ve Doğu Seyyahları**, (çev. İlhan Arda), İstanbul 1996, s. 27- 28.
- (3) Markus N. Adler, **The Itinerary of Benjamin of Tudela**, London 1907, s.11.
- (4) A.e., s. 14.
- (5) **The Itinerary of Rabbi Benjamin of Tudela**, (terc. ve neşr. A. Asher), I- II, London- Berlin 1840- 1841.
- (6) Mesela: **The Itinerary of Benjamin of Tudela**, (çev. ve neşr. Marcus Nathan Adler), London 1907.